

EMÓCIE MEDZI STAROU A NOVOU ŠKOLOU SLOVENSKOU V ČASE ICH PRVÉHO KONFLIKTU¹

Matúš KRÁTKY

Abstract: *Emotions in politics between Old Slovak School and New Slovak School at the time of their first conflict from January to October 1868.* Text deals with the interpretation of emotions in political battle between two Slovakian political pre-parties in 1868. Both groups had own political newspaper which were used for arguing with opponents and persuasion of voters. Persuasion techniques need a strong emotional support, which can be identified in the texts of both newspapers. This text interprets just a few of the most important emotions from the variety, mostly anger, anxiety, hubris and fear. They were used by both sides differently, according to they needs and aims, what can improve research about mentality of political parties in 1860s in upper Hungary.

Key words: Nationalism. Emotions. Slovak. Old Slovak School. New Slovak School. Jan Bobula. Politics. Austria-Hungary.

Úvod

Národovtorné procesy patria dlhodobo k najvýznamnejším oblastiam historického výskumu. Platí to nielen pre zahraničnú historiografiu, ale aj pre slovenskú. Nacionalizmus sa stal jedným z najskúmanejších „izmov“ celkom po práve – výrazne ovplyvnil svetové dejiny 19. a 20. storočia. Neustála fascinácia týmto pojmom vychádza z niekoľkých dôvodov. Prvým je neustála aktuálnosť témy, hoci nacionalizmus 21. storočia je v niektorých zásadných rysoch odlišný. Avšak kolektívna identita ľudí na základe spoločnej reči, minulosti a iných vonkajších znakov je stále sympatická laikom aj odborníkom, snažiacim sa alegoricky vyrovnáť sa so svojim súčasným postojom k politickému životu. Druhým dôvodom je neustála potreba dopĺňovať naše vedomosti a klásť neustále nové otázky. Práve v tomto bode je možné pociťovať nielen kvantitatívny, ale aj kvalitatívny nárast akademických prác v novom miléniu.

Téma sporu Novej a Starej školy je na rozhraní známosti a prebádania v rámci slovenskej historiografie. Podobne ako pri ostatných historiografických problémoch, bola v minulosti vedená hlavne ideologická debata nad podstatou vzájomného sporu prvých dvoch honoračných slovenských politických prúdov (na začiatku 70. rokov 19. stor. sa pretransformovali na strany).

V 20. storočí existovala voľne nadväzujúca línia na politiku Starej školy, ktorú Konštantín Čulen využil na svoju interpretáciu života vedúceho predstaviteľa Novej školy slovenskej, Jána Nepomuka Bobulu.² V rámci tejto línie došlo hlavne k útokom na spoluprácu s Maďarmi, ktorá mala značiť antislovenské záujmy celej strany. Známe je potom prirovnanie Jána Bobulu k Bélovi Grünwaldovi implikujúce toto

1 Príspevok vznikol za podpory MŠMT ČR udelenej UP v Olomouci (IGA_FF_2019_032).

2 ČULEN, Konštantín. *Roky slovenských nádejí a sklamaní. 1848 – 1875*. Trnava : Ústredie slovenského katolíckeho študentstva, 1932, s. 104.

názorové stanovisko. Nezávisle od tohto smeru prišiel František Bokes so zmierlivejšou teóriou postavenou na pronárodnej činnosti Bobulu a jeho spolupracovníkov, hlavne Jána Mallého a Jána Palárika. Toto hodnotenie spadá do roku 1869, teda do obdobia, ktorému sa venuje aj nasledujúci text.³

Marxisticky ladená odborná literatúra nepriniesla rehabilitáciu výskumu Novej školy slovenskej po roku 1948. Za jeden z dôvodov môžeme považovať nedostatočné ukotvenie Novej školy slovenskej v historickom myslení Slovákov (a to aj v prípade laikov, aj vedcov), ktoré nevyvolávalo potrebu aktualizovať pohľad na národné hnutie 19. storočia. Ešte závažnejšou ideologickou výhradou mohol byť pôvod strany. Zatiaľ čo o Starej škole môžeme hovoriť o čiastočne ľudovom hnutí, ktoré dostalo akúsi výnimku zo svojho buržoázne-intelektuálneho obsahu pre naplnenie marxistického naratívu, Nová škola ako produkt peštianskej buržoázie veľa šancí na úspech nemala. Napriek tomu sú práce Mikuláša Gašparíka,⁴ Vladislava Zapletala⁵ a Bohuša Kostického⁶ jedným z najkvalitnejších spracovaní danej problematiky. Kniha *Nova škola slovenská* od Bohuša Kostického navrhla, okrem iného, delenie činnosti Novej školy na tri etapy, ktoré využívajú výskumy dodnes. Základom tohto delenia je vzťah strany k stranícko-politickému systému. Zatiaľ čo v prvej etape svojho pôsobenia, v rokoch 1868 a 1869, sa sústreďovala na maďarskú snemovú opozíciu, do volieb v roku 1872 vstupovala ako subjekt nepodporujúci žiadnu väčšiu stranu. Následne v krátkom období od volieb do svojho zániku spolupracovala strana s niektorými vládnymi poslancami, čo viedlo k diskreditácii Novej školy ako politického projektu a k zániku pred voľbami v roku 1875. Napriek zjavným kvalitám sa práca nevyhla viacerým argumentačným nedostatkom prameňiacim prevažne z ideologického rozpoloženia. Ako jeden z príkladov slúži pohľad na jednotlivé osobnosti Novej školy, kde na jednej strane (trochu kontradične) vyzdvihuje úlohy katolíckeho farára a „priateľa ľudu“ Jána Palárika a odsudzuje Jána Bobulu, Jozefa Zarzetského a Jozefa Pozdecha za ich ekonomické vydieranie obyčajných ľudí v továrňach.

Zhrnúť moderný výskum k téme je o niečo náročnejšie než v predchádzajúcich prípadoch. Podstatné je však konštatovanie, že po dlhom časovom období od 80. rokov došlo k rehabilitácii Novej školy ako bádateľského subjektu. K tomu výraznou mierou pomohol Milan Podrimavský⁷ vo svojich dielach a statiach o slovenskej politike a úplne najvýznamnejšie potom v nedávnej dobe jeho diplomant Ľuboš Kačírek, ktorý k problematike celej strany vydal viacero odborných textov. V nich sa odкрývajú modernejšie prístupy a metódy než v minulosti, takže niekdajšia kritika Novej školy ako maďarského projektu v akademických kruhoch ustúpila. Samostatne sa Ľ. Kačírek venuje aj sporu Starej a Novej školy, ktorý má preňho hlbší politický

3 BOKES, František. *Pokusy o slovensko-maďarské vyrovnanie r.1861 – 1868*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1941. 232 s.

4 GAŠPARÍK, Mikuláš. *Ján Palárik a jeho boj za demokratizáciu slovenského národného hnutia*. Bratislava : SAVU, 1952. 70 s.

5 ZAPLETAL, Vladislav. Príspevok k dejinám Novej školy v rokoch 1869 – 1872. Akciová spoločnosť Minerva. In *Historické štúdie II*. Bratislava : SAV, 1956, s. 7-38.

6 KOSTICKÝ, Bohuš. *Nová škola slovenská*, Bratislava : SAVU, 1959.

7 PODRIMAVSKÝ, Milan. *Slovenská národná strana v druhej polovici XIX. storočia*, Bratislava : Veda, 1983.

význam vo vzťahu k národným programom.⁸ Novú školu vníma ako flexibilnejšiu vďaka ekonomickým väzbám a Starú školu ako politicky obmedzujúcu kvôli Memorandu.

Na spor Novej a Starej školy sa systematicky sústredili aj filozofovia Tomáš Pichler⁹ a Marcel Martinkovič.¹⁰ Obidvaja prispeli k objasneniu filozofických smerov ovplyvňujúcich myslenie Novej školy. V prípade Pichlera je potom významná téza o slepých uličkách v transformácii ľudu na občanov, ktoré v slovenskom prostredí existovali vo forme plebejizmu a fantastického historizmu.

Po preštudovaní patričnej literatúry môžeme dôjsť k záveru, že dianie okolo Novej školy je preskúmané na veľmi dobrej úrovni. Predovšetkým je tomu tak u inštitúcií, čiastočne u spolkov a výraznejšie pri filozofii. Preto nemá až taký významný zmysel bádať ako fungovala Nová škola slovenská, ale hľadať hlbšie otázky *prečo?* Práve v tejto oblasti budú ešte nejakú dobu medzery vo všetkých výskumoch, nakoľko nové poznatky z iných disciplín sa len budú implementovať (ak vôbec) do histórie. V rámci tohto textu sa zameriame na otázku *prečo viedli Stará a Nová škola vzájomný spor?* Zároveň sa pokúsime ukázať emótií¹¹ *Slovenských novín (SN)* a *Pešťbudínskych vedomostí (PBV)* a identifikovať emočné prostredie a zázemie slovenských politických strán.

Dejiny emócií patrili k moderným výskumným trendom.¹² Akokoľvek sa môže zdať, že ich metodika a spoľahlivosť sa dajú uplatniť len pri výskume dejín 20. storočia hlavne v kontexte pamätníkov, majú svoje opodstatnenie aj pri výskume starších dejín. Respondentmi v tomto kontexte však nie sú konkrétni ľudia, ale články v novinách, karikatúry a podobne. Navodzovaním emócií totižto prebieha politické zápolenie, čiže podstata existencie celého stranícko-politického systému. Podobným spôsobom prebiehal napr. výskum pozitívnych emócií, nacionalizmu a patriotizmu v stati Nicole Eustace *Emotional and political change*.¹³ Spájanie skúmaných emócií s kontextom doby nám dodáva plastickejší obraz o celom spore medzi Starou a Novou školou, eskalácii týchto problémov a hlavne k jeho vymiznutiu.

Text sa bude zaoberať vývinom názorovej prestrelky Starej a Novej školy v ich hlavných tlačových orgánoch, a to v *Pešťbudínskych vedomostiach* a *Slovenských novinách*. Hoci niektoré články nie sú podpísané, budeme sa snažiť identifikovať osoby, ktoré mohli byť autormi. Z emócií sa pozrieme hlavne na strach a úzkosť, ktoré

-
- 8 KACÍREK, Luboš. Politický zápas medzi Novou školou a Starou školou počas volieb do Uhorského snemu v rokoch 1869 a 1872 a činnosť poslancov Novej školy slovenskej. In *Historický zborník* 2. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 13-36.
  - 9 PICHLER, Tibor. Slovenské politické myslenie v 19. storočí – kľúčové problémy. In *Filozofia*, roč. 57, č. 1. Bratislava : SAV, 2002, s. 15-20.
  - 10 MARTINKOVIČ, Marcel. *Politické myslenie Novej školy: občiansko-národný program Slovenských novín*. Bratislava : SAV, 2013. 222 s.
  - 11 Výrazy emócií prostredníctvom jazyka. REDDY, William. *Against Constructionism*. In *Current Anthropology* 3. Chicago : The Chicago University Press, 1997, s. 331.
  - 12 FREVER, Ute. History of Emotions. In Lisa FELDMAN BARRETT, Michael LEWIS and Jeannette M. HAVILAND-JONES. *Handbook of Emotions*. 4. vydanie. London : Guildford Press, 2016, s. 49-65.
  - 13 EUSTACE, Nicole. Emotion and political change. In Susan J. MATT – Peter N. STEARNS (ed.) *Doing Emotions History*. Chicago : University of Illinois Press, 2014, s. 163-183.

spolu výrazne súvisia a objavujú sa práve v takto vyhrotených dobách. Jednou z tých je, že zmena emočného základu textu vedie aj ku kvalitatívnej premene celého sporu, teda ústup strachu a úzkosti v prospech hnevu umlčuje emotívnosť použitých výrazov. Na určenie týchto kategórií je potrebné ešte popísať dané emócie.

Urobiť tak z čisto psychologického hľadiska je v prípade historického výskumu kontraproduktívne hlavne v momente, keď na subjekt poznávania nazeráme skrz písomný prejav a nemôžeme nijak posúdiť danú osobu. Pre potreby tohto výskumu využívame niektoré poznatky Kevina S. LaBara k problematike strachu a úzkosti.¹⁴ Ich hlavný rozdiel tkvie v aktuálnosti hrozby: zatiaľ čo strach reaguje na priamu hrozbu, úzkosť je konštruovaná dlhodobo a nemusí mať jasný podnet. Zámienka k danému pocitu môže existovať len vo fantázii dotyčného človeka, čo vedie k čiastočne odlišným reakciám. Rovnako dôležité budú aj iné emócie ako hnev¹⁵ alebo pýcha.¹⁶ Všetky emócie sa vzájomne prelínajú, preto bude pomocou lingvistickej analýzy určená dominantná emócia prevažujúca v texte.

Budeme sledovať reakcie na reálne podnety (politická konkurencia a pod.) v textoch oboch prúdov, rovnako aj ich v danej chvíli nepriame hrozby (koniec národa, maďarizácia a pod.). To by nám mohlo ponúknuť kompaktnejší obraz o myslení protagonistov oboch strán. Na záver je potrebné dodať, že popísaný súbor emócií a eskalácií sporu medzi Novou a Starou školou je možné týmto spôsobom mapovať len na malom vzorku prispievateľov do novín, pretože názor v novinách nemusí zdieľať väčšina čitateľov.

Stará škola a nedotknuteľnosť Memoranda národa slovenského

Stará škola slovenská bolo pôvodné označenie pre politický prúd, ktorý v neskoršom období prijal názov Slovenská národná strana. Pokiaľ sa budeme striktnie držať definícií, tak vznikol na začiatku roku 1868 ako protipól Novej školy. Dovtedy totižto nemalo takéto slovné spojenie význam. Avšak ako naznačuje názov, voľné zoskupenie pôsobilo v uhorskom politickom systéme už dlhšie. Priamo nadväzovali na štúrovskú politiku v rokoch 1848/49, ktorú aktualizovali v 6. až 7. júna 1861 Memorandom národa slovenského. Tento základný dokument bol pilierom slovenskej politiky v rámci uhorského snemu a zo strany Starej školy ním ostal aj po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v decembri 1867. Obsah dokumentu bol pomerne

-
- 14 LABAR, Kevin. S. Fear and anxiety. In Lisa FELDMAN BARRETT – Michael LEWIS – Jeannette M. HAVILAND-JONES. *Handbook of Emotions*. 4. vydanie. London : Guildford Press, 2016, s. 751-773.
  - 15 Hnev je bežná emócia, ktorá vzniká vo vypätých situáciách. Podľa teoretického konceptu kognitívneho hodnotenia vzniká na strane človeka, ktorý neadekvátne reaguje na danú situáciu a je tak dočasným vypustením vnútorného emočného tlaku. HARMON-JONES, Eddie – HARMON-JONES, Cindy. Anger. In Lisa FELDMAN BARRETT – Michael LEWIS – Jeannette M. HAVILAND-JONES. *Handbook of Emotions*. 4. vydanie. London : Guildford Press, 2016, s. 774-791.
  - 16 Pre negatívnu arogantnú pýchu sa v angličtine používa výraz hubris. LEWIS, Michael. Self-Conscious Emotions: Embarrassment, Pride, Shame, Guilt, and Hubris. In Lisa FELDMAN BARRETT – Michael LEWIS – Jeannette M. HAVILAND-JONES. *Handbook of Emotions*. 4. vydanie. London : Guildford Press, 2016, s. 792-814.

mnohovrstevný, avšak najproblematickejším z pohľadu sledovanej témy sa stal bod faktickej autonómie slovenskej jazykovej oblasti. Nakoľko neexistovalo zavedené pojmoslovie, ktoré by dovoľovalo použiť názov Slovensko, hovoríme v tomto texte o Hornouhorskom slovenskom okolí. Z tohto názvu jasne vyplýva, že kľúčom k autonómii neboli historické práva (ako napr. samosprávne úvahy Čechov, Maďarov či Chorvátov v kontexte ich kráľovstiev), ale tzv. práva prirodzené.

Keď sa pozrieme na žurnalistickú činnosť zástupcov tohto prúdu v roku 1867 (ešte pred rozdvojením slovenskej politickej scény), dochádzame k zisteniu, že vládne veľmi silná kontinuita s predchádzajúcim obdobím. Tú potvrdzujú aj výskumy staršej historiografie. K žiadnej aktualizácii národného programu v dobe okolo vyrovnania nedochádzalo jednak z ideologického, ale aj inštitucionálneho rozmeru. V zásade boli zástupcovia *Pešťbudínskych vedomostí* (PBV) proti úpravám, pretože Memorandum považovali za oporný bod ich politiky. Zároveň existovala inštitucionálna „komisia“ mužov, ktorí program vytvárali. Z pohľadu PBV len oni mali právo vytvoriť nové národného zhromaždenie a dať tak hlasovať o prípadných úpravách Memoranda národa slovenského. Vznikol teda akýsi psychologický blok, pretože úprava by bola náročná a museli by ju iniciovať viacerí pôvodní členovia memorandového výboru.

Typickým prejavom politických strán je, samozrejme, ich previazanie s vlastným politickým programom. V období honoračných politických strán, kde jednotlivé osobnosti postupovali často odlišne a držali sa len rámcových politik (alebo naopak len držali protostranícku líniu) je existencia takto pevne zakotveného programu skôr výsadou starších národne-liberálnych strán. Tie okolo svojho programu vytvárali isté „mytologično“. Tento trend badať aj v novoročnom vyzvaní na predplatné, kde sa spomínalo okrem iného aj to, že PBV stáli na „ceste vytýčenej Memorandom ako kolektívnej dohode v národe vážených mužov.“¹⁷ Dôraz kládli aj na nevhodnosť rozbitia národnej jednoty a programu, pretože by to mohlo „oslabiť šancu na výsledok.“¹⁸ Najdôležitejším motívom sa stalo ohrozenie dlhodobých národných cieľov a infiltrovanie slovenskej politiky protinárodnými živlami. Za základný argument zo strany PBV sa dá označiť niekoľkoročné trvanie ich politického smerovania.¹⁹ Môžeme tak konštatovať, že vytváranie mýtu okolo Memoranda ako programu má na začiatku nami sledovanej časovej línie tieto oporné body: Memorandum je považované za celonárodný konsenzus medzi všetkými zložkami slovenskej spoločnosti, jeho zmena je politicky nemožná z ideového, ale aj inštitucionálneho dôvodu a správnosť politiky potvrdzuje jej dlhé trvanie.

Štefan Marko Daxner v článku *Nové úkazy* nadviazal na tento postoj a pustil sa do prvého výraznejšieho útoku voči Novej škole, ktorej politickú líniu naznačoval od roku 1861. Z jeho pohľadu bolo Memorandum slovenská Archa zmluvy, čo opäť podtrhuje až mýtické postavenie tohto programu v Starej škole. Biblické prirovná-

17 Pozvanie k predplateniu na VIII. Ročník „Pešťbudínskych Vedomostí“. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 3. 1. 1868, č. 1, s. 1.

18 Pozvanie k predplateniu na VIII. Ročník „Pešťbudínskych Vedomostí“. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 3. 1. 1868, č. 1, s. 1.

19 Pozvanie k predplateniu na VIII. Ročník „Pešťbudínskych Vedomostí“. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 3. 1. 1868, č. 1, s. 1.

nia neboli v textoch ojedinelé. Daxner považoval vznik takejto alternatívy za činnosť maďarských strán, ktoré mali viesť k zničeniu slovenskej národnej politiky. Toto textové vyjadrenie je jedno z prvých, v ktorom vystupuje agresivita spoločne so strachom.²⁰ Ako však dodatočne spomínal v *Clara pacta*, nemyslel tým súčasnú Novú školu, ale všeobecný trend protimemorandovej politiky.²¹ Na tomto texte je zaujímavý jednoznačný pokles pôvodnej agresivity, avšak neustála práca so strachom z konca slovenskej politiky je prítomná. Okrem toho sa autor vyjadril, že jeho text vyjadruje len jeho vlastný názor a PBV s tým nemajú nič spoločné.²² Takéto jednoznačné ohradenie sa a delenie novinovej sféry na osobnú a politickú je nepochybne zaujímavé hlavne v momente, keď článok *Nové úkazy* vlastne naštartoval celý spor. Z pozície voči Memorandu je však jasné, že programy oboch strán boli antagonické, čo potvrdzoval Daxner o niekoľko dní v pokračovaní svojho článku *Clara pacta II.*, kde s narážkou na stavebníctvo v pozadí Jána Bobulu skonštatoval, že Memorandum sú ako základy domu a tie sa nesmú podkopávať.²³

Nová škola – reforma ako záchrana národa?

Cesta k utvoreniu Novej školy bola ďaleko komplikovanejšia. Okrem Jána Bobulu²⁴ sa k nej vyjadril hlavne Ján Palárik,²⁵ ktorý kritizoval v marci 1868 niektoré články PBV. Palárik bol práve jedným z pamätníkov Memorandového zhromaždenia v Turčianskom Sv. Martine v roku 1861, kde dokonca aktívne vystupoval a kritizoval. Za základ problému videl smerovanie politiky, ktoré Nová škola vnímala diametrálne odlišne. Sedemročné trvanie slovenskej národnej politiky v období pred vznikom SN chápal Palárik ako neúspech. Nová škola sa tak v jeho ponímaní stala dovŕšením kritickej platformy, ktorá nebola osamostatnenia schopná v roku 1861, ale nové výzvy po rakúsko-uhorskom vyrovnaní a aktivita Jána Bobulu jej dovolili vzniknúť. Zástupcov Starej školy ďalej vo svojom článku upozornil, že počas revolúcie a dobrovoľníckych výprav v rokoch 1848/49 a počas parlamentarizácie monarchie v roku 1861 stáli na strane viedenského centralizmu a nebyť niektorých kritických oponentov, neposlali by Memorandum k prerokovaniu na uhorský snem.²⁶ Z tohto postoja je jasná odlišná emócia založená na nadnesenom postoji, kde Palárik mierne nekriticky zdôraznil „správnosť“ svojich názorov. Na rozdiel od iných je však text písaný s istou dávkou nadhľadu a uštipačného sarkazmu,²⁷ takže nie je možné dedukovať presné emotívne podloženie. Významovo si tak mohol Palárik dovoliť až takmer kacírsky útok na podstatu fungovania Starej školy, kde ju de facto pridral

20 Nové úkazy. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 25. 2. 1868, č. 16, s. 1.

21 Clara pacta... In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 13. 3. 1868, č. 21, s. 1.

22 Clara pacta... In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 13. 3. 1868, č. 21, s. 1.

23 Clara pacta II... In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 17. 3. 1868, č. 22, s. 1.

24 Naše politické stanovisko. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 2. 1. 1868, č. 1, s. 1-2.

25 „Nová škola“. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 24. 3. 1868, č. 36, s. 1-2.

26 „Nová škola“. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 24. 3. 1868, č. 36, s. 1.

27 Napr. „Ale prosím, jako by ste ešte mohli za jednotu ríše rakússkej horľiť, keď ju sama Austria viac nechce? Keď štát uhorský za váš domov vykázala? Chceli by ste azda byť austrijskejší nežli Austria sama?“ „Nová škola“. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 24. 3. 1868, č. 36, s. 1.

na stranu viedenského centralizmu a obvinil ich spôsob politiky z neúspechu presadiť národné požiadavky. Vďaka tomu sa objavil aj motív novej krvi a prebudenia z nostalgie, ktoré prinášala nová aktivita na politickej scéne.²⁸ Obidva tieto argumenty sa opakovali aj v ďalších vydaniach a stali sa tak jednou z nosných konštrukcií identity Novej školy.²⁹

Snaha o vytvorenie Hornouhorského slovenského okolia bola videná Novou školou ako netaktická.³⁰ Dôvodov bolo hneď viacero, ale všetky vychádzali zo snahy Novej školy vytvoriť nový politický smer na báze systémovej opozície. Vo svojich článkoch jasne deklarovali snahu vytvoriť spoluprácu medzi Slováckmi a Maďarmi³¹ a obetovať najradikálnejšie body národného programu v prospech nadobudnutia základných práv.³² V každom z množstva článkov, ktoré spolupracovníci Novej školy napísali, dávali dôraz na ochranu slovenskej reči v krajinskej správe a tým pádom na zrovnoprávnenie národov na úrovni národností. Z pohľadu Bobulu to bola moderná občianska federalizácia Uhorska – nie na základe autonómnych oblastí, ale na princípe jednotného Uhorska so zásadnou rovnosťou jednotlivých národností medzi sebou.³³

Podobne sa k problematike postavil aj Ján Mallý v kratšom texte *Úsudok o Slovenských Novinách*, kde napísal: „Jestli sa však *Slovenskými Novinami* i miernejšia stránka u nás ustáli: ona neomylnne prevedie viac volieb slovenských, a i v snemovni bude v stave získať viac podporovateľov za nevyhnutne potrebné riešenie. Týmto spôsobom môžeme dosiahnuť slovenskú reč v stoličných a súdobených úradoch; môžeme dosiahnuť školy: čím *Vedomosti* nič neutratia (veď to žiadajú i ony) ale národ istojiste vyhraje.“³⁴

Zaujímavý je pohľad na osobnú rovnosť, ktorú Nová škola znížila pod úroveň národnej rovnosti.³⁵ Nie je teda možné brať heslo Novej školy „Svornosť, rovnosť, voľnosť!“ z pohľadu dneška, ale treba ho chápať z ich nacionálneho hľadiska. Preto aj škatuľku demokratizmu, ku ktorej sa hlásili,³⁶ je potrebné vnímať v kontexte nacionalizmu v Rakúsko-Uhorsku.

28 Mužovia nášho národa. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 7. 1. 1868, č. 3, s. 1.

29 „My sme (Slováci) stáli dosiaľ s politikou viedeňskou: a tá nás iba za nosom vodila“ Naše postavenie II. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 25. 1. 1868, č. 11, s. 1. V ďalšom období viď napr. Palárikov článok Nová škola. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 24. 3. 1868, č. 36, s. 1-2.

30 Primárna podpora smeruje tým, ktorí podporujú Novú školu. „Medzitým soznávame, že si my spojenie s bratmi Maďarmi zo srdca želáme; no želáme si, nie s daktorou stranou ale vôbec.“ Pešť, 7. januára. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 9. 1. 1868, č. 4, s. 1.

31 Túto snahu potvrdzuje napr. aj otvorený list pre SN od politika „krajnej ľavice“ Virgila Szilygyiha. Ten takúto snahu SN víta a vyhlasuje potrebu vzájomnej kooperácie, za čo budú následne SN kritizované zo strany PBV. Bližšie: Otvorený list. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 4. 1. 1868, č. 2, s. 1.

32 Naše politické stanovisko. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 2. 1. 1868, č. 1, s. 1.

33 Naše politické stanovisko. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 2. 1. 1868, č. 1, s. 1.

34 Úsudok o Slovenských Novinách. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 14. 3. 1868, č. 32, s. 2.

35 Slovenské Okolie. I. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 5. 3. 1868, č. 28, s. 1.

36 Naše politické stanovisko. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 2. 1. 1868, č. 1, s. 1.

K demokracii sa Ján Bobula vyjadril v 20. čísle *SN*, aby vysvetlil tento pojem z pohľadu Novej školy.³⁷ Za základ výkladu zvolil text *Die Demokratie* od J. Hansena. Bobula kritizoval viaceré názory iných politikov, ktorí sa snažili presadiť výhody a nadpráva svojich národov prostredníctvom demokracie a demokratizmu. Poukázal na to, že pravá demokracia bola v jeho očiach „slobodná vôľa všetkých národov“, takže priestor na dominanciu nad inými nepredstavovala.³⁸ Z politického hľadiska tak vnímal demokratizáciu Uhorska ako možnosť zrovnoprávniť a uzmierniť všetky národnosti, a nie ako nástroj na zisk politickej výhody nad inými. Základom toho konceptu bol stále národ a nie jednotlivec, takže osobná sloboda sa ocitla hierarchicky nižšie ako národná. Priestor pri vysvetľovaní demokratizmu venoval Bobula aj vzťahu k náboženstvu, kde sa snažil poprieť predstavu, že demokracia nie je kompatibilná s kresťanstvom. Tieto úvahy mali veľký politický zmysel, pretože nimi oslovoval aj politicky konzervatívne publikum, ktoré by mohlo razantne novátorský prístup odmietnuť. Článok je teda argumentačne vyspelý a predstavuje jasnú snahu o zisk volebnej základne.

Prechod ideologickej roviny do osobnej

Kritické platformy sa nevyhli ani osobným invektívam, ktoré však boli často vedené pod pseudonymami. V osobnej rovine sa viedol celý spor ako „vážená“ historická kontinuita proti experimentálnej rebélii.³⁹ Počiatočná kritika z pohľadu *PBV* sa sústreďovala na osoby Jána Bobulu ako šéfredaktora, a Jána Mallého pod rôznymi pseudonymami ako napr. Slanický. Následne bol pridaný aj Palárik, pretože títo traja muži sa pokúsili formulovať politické stanovisko Novej školy vo vlastných textoch. Čo sa týka konkrétnych urážok tak tie sa obmedzovali na záverečné vety, takže nevtvorili argumentačný základ. Medzi pozitívne tendencie patrilo aj znižovanie frekvencie takýchto osobných urážok v priebehu marca a apríla 1868. Ukazuje to hlavne na pokles agresivity, hnevu a do istej miery aj strachu zo strany zástupcov Starej školy. Mallého a *SN* označil Š. M. Daxner za udavačov, resp. nešľachetné miesto pre diskusiu.⁴⁰ Hurban zas označil Bobulu ako človeka bez lojality k slovenskému národnému hnutiu a upodozrieval ho z aktivity proti nemu ako súkromnej osobe.⁴¹ Z toho vyplýva aj pomalé odznievanie sporu, keďže najradikálnejšie vyhrotení členovia oboch strán po počiatočných výbuchoch ustupovali a viac k téme nepísali.

Za článkami v *SN* je možné vidieť odlišný psychologický proces, kde kulminácia hnevu prišla až po prvej vlne sporu s *PBV* a odznievala v osobných invektívach v neskoršej fáze. Toto oneskorenie je spôsobené pravdepodobne dlhším reakčným časom, avšak ukazuje aj na tendenciu viesť počiatočnú kultivovanú debatu, ktorá sa však zmenila pod tlakom vonkajších okolností, t. j. článkov *PBV*. Príkladom môže

37 Demokracia. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 15. 2. 1868, č. 20, s. 1.

38 Demokracia. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 15. 2. 1868, č. 20, s. 1.

39 Clara pacta... In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 13. 3. 1868, č. 21, s. 1.

40 Clara pacta II... In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 17. 3. 1868, č. 22, s. 2.

41 Moje stanovisko I. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 17. 4. 1868, č. 31, s. 1. a Moje stanovisko II. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 21. 4. 1868, č. 32, s. 1.

byť napr. Mallého príspevok *Pánu Synovi Ludu*, namierený proti pseudonymu v *PBV*, kde opätovne reaguje na opakujúce sa pripomienky k programu *SN*.⁴²

Pokiaľ sa pozrieme na vybraný súbor článkov a na ich osobné útoky voči opozícii, najsilnejšie zastúpenie citovo zafarbených slov určených protistrane nájdeme v prvopočiatku sporu na strane Starej školy (február/marec/apríl 1868) a na druhom mieste potom články Novej školy tesne pred záverečnou fázou (apríl 1868).⁴³ Charakter osobných útokov je o niečo komplikovanejší, nakoľko Mallý a Bobula si uvedomovali diskreditačnú vlnu voči ich osobám⁴⁴ a odsudzovali takéto konanie s pestrou škálou emócií od hnevu po zhnusenie⁴⁵, avšak bez strachu či úzkosti z dopadu na voličský potenciál. Medzi osoby, ktoré Bobula a Mallý kritizujú, patrili napr. Matúš Dula Hohoš, Štefan Marko Daxner, Jozef Miloslav Hurban, Mikuláš Štefan Ferienčík a Zachar Šúpala z Peštianskeho zábavno-poučného spolku. Nová vlna osobných výmen názorov prebiehala v júli až novembri 1868, hoci už nie s tak veľkou intenzitou. Na stránkach *SN* začal tento spor súbor viacerých článkov o M. Ferienčíkovi z *PBV*.⁴⁶ Výčitka mierená k jeho osobe bola vedená skrz finančné toky v Matici slovenskej, ktorá podľa slov J. Bobulu nebola v najlepšej kondícii, ale vyplácala značné odmeny práve M. Ferienčíkovi. Rovnako sa pridávali ku kritike výborového zasadnutia Matice, ktorá túto situáciu vytvárala spoločne s problémom neuverejňovania Matičných správ v *SN*.⁴⁷ Celý spor sa tak dočasne presunul na novú platformu, čo viedlo aj k finálnemu dialógu o prímerí.

Novú tvár sporu čiastočne vytvárala polemika Júliusa Plošica a Jána Palárika na predných stránkach *SN*. Zaujímavou je nepochybne forma tejto výmeny názorov, keďže prebiehala vo vnútri jedného tlačového orgánu a nie medzi dvomi hlavnými ako predtým.⁴⁸ Diskusia sa neniesla v osobnej rovine, ale prechádzala do čisto vecnej debaty, z čoho pramení kvalitatívny posun aspoň z pohľadu *SN*. Zároveň tým upadla hnevľivá fáza sporu oboch periodík a znížila sa emotívnosť ich článkov.

Obdobie augusta, septembra a októbra 1868 viedlo k niekoľkým krízam vo vnútri slovenského národného hnutia. Jedna bola vedená zo strany *SN* a Novej školy proti finančným záväzkom Matice voči Mikulášovi Ferienčíkovi, druhá potom zo

42 *Pánu Synovi Ludu*. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 26. 3. 1868, č. 37, s. 1-2.

43 Za čiastočné ukončenie osobnej roviny sporu môžeme považovať vydanie *SN* č. 47, kde redakcia upozorňuje, že nebude viac uverejňovať listy k sporu *SN* a *PBV*

44 Divné obraty. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 9. 4. 1868, č. 43, s. 1-2. Ján Bobula potom v sérii pripomienok 28. číslo „Vedomosti“ a jich prílohe In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 11. 4. 1868, č. 44, s. 1-2.

45 Pešť, 7. januára. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 9. 1. 1868, č. 4, s. 1.

46 Čo sa všetko robí u p. Ferienčíka! In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 9. 7. 1868, č. 82, s. 1.

47 P. Ferienčíkových dvesto zlatých. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 22. 8. 1868, č. 101, s. 1.

48 Stanovisko Starej školy slovenskej I. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 18. 4. 1868, č. 47, s. 1-2. a Stanovisko Starej školy slovenskej II. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 21. 4. 1868, č. 48, s. 1-2. resp. Odveť p. Juliusovi Plošicovi na Stanovisko starej slov. školy. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 16. 6. 1868, č. 72, č. 48, s. 1. Odveť p. Juliusovi Plošicovi na Stanovisko starej slov. školy. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 18. 6. 1868, č. 73, s. 1., Odveť p. Juliusovi Plošicovi na Stanovisko starej slov. školy. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 30. 6. 1868, č. 78, s. 1-2 a Odveť p. Juliusovi Plošicovi na Stanovisko starej slov. školy. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 2. 7. 1868, č. 79, s. 1-2.

strany Matice voči SN ako neuznanému slovenskému periodiku. Samotný matičný spor však dôležitou preskočila lopašovská tragédia, kde sa začalo postupné preorientovanie na vzájomnú kooperáciu. Dôvodom bol silný emočný obrat po vražde sedliaka Jána Vlkoviča vyšetrojúcou komisiou v Lopašove. Objav tejto systémovej nespravodlivosti vytvoril nový priestor pre politické pôsobenie Novej školy, ktoré už nebolo naviazané na neustále kolízie so Starou školou, ale na boj proti oslabeniu práva a právneho štátu v Uhorsku.⁴⁹

Orientácia v kontexte dobového pravo-ľavého spektra

V krátkej dobe eskalácie napätia medzi oboma tábormi by bolo ešte potrebné zhodnotiť postoje voči celej politickej scéne. *PBV* jednoznačne odsudzovali vládnu politiku, dokonca nazývali Františka Deáka „parlamentárnym diktátorom“.⁵⁰ Spolupráca s nimi za presadenie lepších práv pre národnosti tak bola z pohľadu *PBV* nereálna a podtrhovalo to skonštatovanie, že aj samotní Maďari sa od „Deákkľubu“ začali dištancovať.⁵¹ Spoločne s ním dochádzalo aj na kritiku celého projektu vyrovnania a osoby Friedricha Ferdinanda von Beusta. Jadro kritiky však nespádalo len na vyrovnanie, ale na všeobecné postavenie Rakúsko-Uhorska ako svetovej mocnosti. Práve neustále riešenie domácich sporov s Deákovcami malo viesť k oslabovaniu pozície štátu.⁵² Ani uhorská a ani rakúska vláda teda nenašli pochopenie u novinárov z *PBV*. Aký bol však vzťah k opozícii?

Tu musíme odlíšiť dva druhy politickej opozície, ktoré v monarchii existovali. V prvom rade to bola prirodzená opozícia, ktorá sa vyformovala rozštiepením politických prúdov na jednotlivé frakcie. Tento proces prebiehal v maďarskej politickej elite celé 60. roky a vykryštalizoval niekoľko politických prúdov: okrem vládnych deákov tu bol klub podporujúci Kolomana Tiszu, neskoršia strana ľavého stredu a medzi silnejšie kluby patrila skupina radikálnej ľavice Ladislava Böszörményiho, ale ich politickú silu na základe neskorších volieb netreba preceňovať. Čo je podstatné, *PBV* odmietli spoluprácu so všetkými týmito zoskupeniami⁵³ a tvorili tak antisystémovú opozíciu spolu s inými nacionalistickými stranami nemaďarských národností. Pokiaľ doterajšia historiografia identifikovala vznik Novej školy ako

49 Bližšie k tejto problematike viď KRÁTKY, Matúš. Ako prebiehali uhorské voľby? Volebný rok 1868-1869 v okrese Vrbové. In *Historický zborník Matice slovenskej* 2. Martin : Matica slovenská, 2017, s. 33-51.

50 Nebezpečnosť nášho postavenia. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 7, 26. 7. 1867, č. 60, s. 1.

51 Úctivá ale súrna žiadosť. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 7, 24. 5. 1867, č. 42, s. 1.

52 Programm p. Beustov. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 17. 1. 1868, č. 5, s. 1.

53 „Keď veslo vlády v rukách mali tí tak nazvaní „konservatisté“, bola terajšia deákovská stránka tá, ktorá hory doľu sľubovala nemaďarom; sotva dostala sa ale ku veslu vlády a ku väčšine na sneme, keď tedy i príležitosť i schopnosť mala uskutočniť tie sľuby, prepustila úlohu chlácholenia nemaďarov Tiszovej stránke a že tehdajší orgán tejto stránky „Hon“ robil v tom ohľade, čo len znal a mohol, pravda opatrne vystrýhajúc sa každej zaviazanosti oproti nemaďarom, to zná celý svet.“ Resp. „Teraz už, keď ľavá stránka blíží, alebo aspoň hotuje sa k prejatiu vlády, i ona zapomnela otázku národnú, a úloha zavádzania sľubami nemaďarov pripadla Böszörményovcom.“ Stránky v národe. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 24. 1. 1868, č. 7, s. 1.

náhradu k rigidnému politickému programu tej starej, treba vyzdvihnúť aj ich rozdielny vzťah k systému ako takému. Stará škola slovenská bola v roku 1868 skutočne antisystémovou stranou: odmietala dualizmus, usporiadanie Uhorska a aj spoluprácu s väčšinou politických zoskupení.

V článku *Troje skromných poznamenani* sa téma postavenia Starej školy rozvinula v kontexte začiatku sporu s Novou školou. Text bol reakciou na predchádzajúci list uverejnený redakciou *PBV*. V ňom naznačili delenie politických strán v slovenskom politickom priestore na stranu národnú, maďarónsku a radikálnu. Autor vystupujúci pod pseudonymom „Syn ľudu“ však podotkol, že prvé dve boli vlastne národné, a maďarónska bola protislovenská, takže nemá priestor medzi slovenskými stranami. Na toto prepájanie strán reagovali emočnými prehláseniami a zvolaniami ako napr.: „Od takého blaženstva uchovaj národ slovenský ruka Páne“, „budme radi za to, čo máme“ a pod. V článku sa snažili znížiť kritiku na Jána Mallého-Dusarova za zakladanie nových časopisov. Zaujímavé však bolo hodnotenie radikálnej strany, o ktorej sa podľa autora nevedli debaty zo strany Slovákov, ale len zo strany Maďarov. Pre nich bola Stará škola skutočne radikálnou, pretože chcela rozvrátiť zavedený systém. Autor tým potvrdil skutočnú antisystémovosť zoskupenia.

Mimoriadne smerodajným činiteľom v rámci neskorej fázy sporu (od apríla 1868) sa stal samotný vzťah k maďarským politickým stranám. Tu už nešlo o principiálny spor otázky Memoranda, ale priame odporúčenie volebnej podpory. Problematická bola zo strany *PBV* nulová snaha maďarských politikov o rovnoprávnosť národov. Takto definovali svoje postavenie v antisystémovej opozícii viacerí predstavitelia Starej školy, počítajúc Jozefa Miloslava Hurbana.⁵⁴

V prípade *SN* sa stalo odmietanie politiky F. Deáka rovnako zjavné ako u *PBV*. Najbežnejšou kritickou pozíciou bola Deákova nedemokratickosť a neschopnosť sledovať vôľu ľudu.⁵⁵ Rovnakým spôsobom pristupovala Nová škola skrz *SN* voči celému poslaneckému klubu pravice. Ich vôľu zapojiť sa do systému uhorských politických strán a spektrum možných spojencov identifikoval Ján Mallý následovne: „...táto zákonna opozicija sedáva vo sneme na ľavej strane: tam je i naše miesto!“⁵⁶ Predstavovala tak rozhodnú pozíciu konštruktívnej opozície, ktorú strana zastávala v období do svojich prvých volieb v roku 1869.

Emotívy v kontexte etablovania Novej školy

Po podrobnom preskúmaní obsahov jednotlivých článkov a príspevkov je možné ich rozdeliť do niekoľkých kategórií. Na základe spoločných znakov oboch novín sme roztriedili jednotlivé použité články do šiestich kategórií: 1. Hornouhorské slovenské okolie, 2. Spor Starej a Novej školy, 3. Politické teórie, 4. Dualizmus, 5. Matica slovenská, 6. Udalosti vo Vrbovom. Pochopiteľne existuje viacero ďalších spoločných tém, napr. spoločná aktivita za katolícke gymnázium, ktoré viedli k niekoľkým článkom, avšak z pohľadu konfrontačnej analýzy Novej a Starej školy nie

54 Moje stanovisko I. In *Pešťbudínske Vedomosti*, roč. 8, 17. 4. 1868, č. 31, s. 1.

55 Deák Ferencz. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 23. 4. 1868, č. 49, s. 2.

56 Naše postavenie II. In *Slovenské Noviny*, roč. 1, 25. 1. 1868, č. 11, s. 1.

sú natoľko zaujímavé a významné. Je však nutné podotknúť, že aj ich vzájomná politická rivalita nebola prekážkou napr. v otázke školstva.

Oddeliť prvé dve skupiny, teda články o Hornouhorskom slovenskom okolí a články o vzájomnom spore je mimoriadne náročné a vo finálnom výpočte sa to úplne metodologicky presne nepodarilo vyjadriť. Tieto dve témy sa totižto prelínajú hlavne tesne po vzniku SN, pretože sú prvotným konfliktným bodom medzi obomi stranami. Emotívy vyjadrené v súbore článkov na strane Starej školy sa opierajú o vlastné zásluhy v národnom hnutí a prostredníctvom strachu o ohrozenie autonómie okolia modelujú obhajobu vlastného politického stanoviska. To je mimoriadne rigidné, pretože nepripúšťa žiadnu úpravu prostriedkov na splnenie politického cieľa, čo viackrát autori *PBV* spomínajú. V rámci svojich článkov sa snažili vybudovať nedôveru v politiku oponentov k Memorandu, s argumentom „ohrozenia vytýčeného cieľa“. Konzervatívnosť sa potom snažili občasne prekryť úvahami o radikálnosti vlastných názorov, čím si udržiavali politickú váhu v národnom hnutí. Naproti tomu sa Nová škola prostredníctvom SN pokúšala o emancipáciu vlastného politického smeru, čím nutne musela viesť svoje názory do kolízie so Starou školou. Hlavnou emóciou bola dlhodobá úzkosť z ohrozenia záujmu národa prílišne tvrdohlavou politikou Starej školy. Pragmatizmus a demokratizmus z pohľadu Novej školy bol tak alternatívnym riešením situácie. S tým súvisí aj manipulatívna technika využívajúca práve motív prespatia ideálnej príležitosti na zisk národnej rovnoprávnosti, ktorá by bez dlhodobého pôsobenia prostredníctvom emotívov úzkosti nebola možná. Na túto úlohu vyčlenili SN výrazne väčší počet článkov než *PBV* (pomer 30:14 v prvých dvoch kategóriách).

Kategória politických teórií je z časti produktom vzájomného sporu, keď viacerí autori potrebovali vyjadriť definície a svoje predstavy o pojmoch ako demokratizmus, federalizmus, liberalizmus atď. V niektorých z týchto definícií sa nachádzajú drobné rozdiely medzi *SN* a *PBV*. Zaujímavou súčasťou je filozofická poloha, ktorú využívajú oba tábory. Neobjasňujú totižto svoje postavenie na základe nesúhlasu s pohľadom toho druhého, ale naznačujú nekompatibilnosť názorového oponenta s niektorými prvkami, ktoré o sebe píšú. Z hľadiska politických teórií tak nedochádza k prelínaniu z osobných rovín a jednotliví aktéri sa neurážajú prostredníctvom dehonestácie politického stanoviska. Výnimku tvorí podpora snemovej ľavice zo strany Novej školy, ktorú *PBV* od začiatku výrazne kritizovali.

Dualizmus ako svojbytný súbor predstavuje zaujímavú sondu do problematiky Novej školy, nakoľko tá vznikla z priamej iniciatívy reagovať na vyrovnanie. Preto je tejto problematike venovaný značný priestor modelujúci nesúhlas a ohrozenie Uhorska prostredníctvom podpory vyrovnania. To je teda vnímané ako negatívum nielen z hľadiska národného, ale aj štátneho a občianskeho. Nová škola využívala podobné novinárske techniky ako pri etablovaní kritiky Memoranda s tým rozdielom, že podporovala stanovisko časti snemovej opozície. V kritike dualizmu tak vidí Nová škola spôsob prepojenia slovenského a maďarského elementu v politickom systéme s cieľom zlepšiť postavenie všetkých národností v Uhorsku. *PBV* tému dualizmu využívali len čiastočne pre kritiku Beusta a Deáka, avšak tieto emotívy neboli tak výrazne aj z dôvodu, že *PBV* existovali počas roku 1867 a nebol dôvod sa s odstupom času výraznejšie vyhraňovať voči nim.

Výrazný priestor bol v oboch periodikách venovaný dvom veľkým „národným“ krízam v druhej polovici roku 1868 – problémom vo Vrbovskom okrese s vraždou Jána Vlkoviča v Lopašove a kritike finančných tokov v Matici slovenskej. Zatiaľ čo v druhom prípade využívali obe noviny rovnaké výrazové prostriedky na vzájomnú kritiku, v prípade Vrbového a Lopašova sa začína otvárať nový priestor volebnej kampane pre Novú školu. Tá postupne vymieňa snahu o emancipáciu skrz kritiku Memoranda za etablovanie prostredníctvom obhajoby zákonnosti a demokratickosti. Ďaleko viac využívali vrbovskú kauzu vo svoj politických prospech a zároveň ju udržovali v povedomí voličov pred odloženými voľbami.⁵⁷

Tabuľka 1. Počet článkov v tematických setoch

Názov setu	<i>Slovenské Noviny</i>	<i>Pešťbudínske Vedomosti</i>
Hornouhorské slovenské okolie	5	8
Spor Starej a Novej školy	25	8
Politické teórie	12	6
Dualizmus	10	4
Matica	4	5
Vrbovská voľba	7	2
SPOLU	63	33

Ako je možné vidieť na tabuľke s počtami článkov, finálne číslo je výrazne v prospech Novej školy a ich tlačového orgánu *SN*. Dôvodov je viacero. Jednak je to dané potrebou vyjadriť sa k zásadným otázkami politického smerovania (a reagovať napr. na výčitky, že niektoré body ako federalizmus nevysvetlili, vďaka čomu rastie počet článkov takmer geometricky) a zároveň aj formátom novín, ktoré počas roku prešli na štvorstĺpcový systém a v spojení s kratšími článkami a vyššou periodicitou viedli k vyššiemu počtu článkov. V analýze sa nevyskytujú listy ani iné súčasti jednotlivých vydaní, preto sa väčšina článkov nachádza na prvých stranách periodík.

Záver

Presne matematicky vypočítať jednotlivé emócie nie je možné, keďže články ich vždy obsahujú viac a vzájomne sa prelínajú. Momentálne neexistuje iná metódika ako lingvistická analýza prostredníctvom štatistických programov, ktorá však nie je zámerom tejto krátkej štúdie. Preto sa z hľadiska emotívov a emócií musíme uspokojiť aspoň s popisným stavom vecí. Všeobecne sa dá skonštatovať, že emócie zohrávali dôležitú úlohu v dobe káuz a kríz v roku 1868.

Zámerom Novej školy bolo etablovať sa v politickom spektre, čo nutne muselo viesť k útoku na zabehnuté strany a ich hodnoty prostredníctvom emócií strachu, či úzkosti, ktoré zvyšujú kredit viac než hnev a pod. Naopak Stará škola sa vytrvalo

57 Bližšie k tejto problematike viď KRÁTKY, Matúš. Ako prebiehali uhorské voľby? Volebný rok 1868-1869 v okrese Vrbové. In *Historický zborník Matice slovenskej* 2. Martin : Matica slovenská, 2017, s. 33-51.

snažila o ukotvenie svojho politického stanoviska a presvedčenia, čím sa dostávala neustále do kolízie s Novou školou. Z hľadiska fungovania politického systému však nebolo možné vyhnúť sa vzájomnému stretu. Prechod do osobných útokov však ukazuje istú emočnú nestabilitu a neschopnosť adaptácie na spoločenských vývoj u niektorých jedincov z oboch strán politickej reprezentácie Slovákov v roku 1868.

Všeobecne sa tak obom stranám podarilo rozvíriť diskusie o základných politických otázkach a problémoch Slovákov v Uhorsku. Značne emotívny podtext článkov, pochopiteľne, plnil svoj účel, ale zároveň vzbudzoval nevôľu z degradácie politickej kultúry a štiepenia národného hnutia. Tieto oblasti však neboli predmetom skúmania článku, preto sú ponechané pre prípadný ďalší výskum. Ich metodologické uchopenie však môže byť problematické.